

ποίου ἔχει ἀνάγκην ὁ κόσμος. Εἰσχωρεῖ εἰς τὰ βάθη, μᾶλλον διὰ νὰ πληρώσῃ αὐτὰ διὰ τῆς ούσίας του, παρὰ διὰ νὰ ἀνερευνήσῃ αὐτά. Κινεῖται πρὸς τὰ ὑψη, μὲ πόθου νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν ἐξ τὴν ἀρχῆν, ἐξ ἡς ὠρμήθη. Πᾶσα ἐκδήλωσίς του σχετίζεται πρὸς τὶ τὸ αἰώνιον δλον, αἰώνιως ἀγαθόν, αἰώνιως ἀληθῆς καὶ αἰώνιως καλόν, καὶ τὸν πόθου διὰ τοῦτο προσποθεῖ νὰ ἀνάψῃ εἰς τὰ στήθη παντὸς ἀνθρώπου. "Ο, τι λαμβάνει ἐκ τῆς ἐπιγείου ἀνθρωπίνης γνώσεως, δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι διαλύεται εἰς τὴν Μέθοδον αὐτοῦ καὶ διδασκαλίαν». Αὐτῇ είναι ἡ ἐντύπωσίς τοῦ γερμανοῦ ποιητοῦ Γκαϊτε ἐκ τῆς μελέτης τοῦ «Τιμαίου» τοῦ Πλάτωνος. "Ισως ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς γά μήν είναι καθ' ὅλα ἐπιτυχής, διότι λησμονεῖ τὸν Ἐπιστήμονα, τὸν Μαθηματικόν, τὸν Νομοθέτην καὶ ἀναμορφωτὴν τῆς κοινωνίας Πλάτωνα, καὶ προδίδει ἀντίληψιν τῆς ἐποχῆς τοῦ Γκαϊτε ἐπικρατήσασαν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ποσειδωνίου ἀκόμη. "Οπως δήποτε ὅμως γίνεται φανερὸν πῶς καὶ πόσον ὁ μέγας ποιητὴς τῆς Γερμανίας ἔξετίμησε τὸν Πλάτωνα ἀντίληφείς τὸ ὑψος του, τὸ δποίον ἄλλοι, ὅπως δ λόρδος Βύρων κλπ., δὲν κατώρθωσαν νὰ ίδουν. Χαρακτηριστικώτατος είναι καὶ πίναξ τοῦ μεγάλου ζωγράφου Ραφαήλ, γνωστὸς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν», ὅπου δ Πλάτων παριστάνεται ἀτενίζων πρὸς τὸν Οὐρανόν, καὶ δ Ἀριστοτέλης κάτω βλέπων πρὸς τὴν γῆν καὶ τὸν ὑπάρχοντα κόσμον.

ς') Ἀνδριάντες καὶ Προσωπογραφίαι τοῦ Πλάτωνος.

'Ανδριάντες ἡ εἰκόνες τοῦ Πλάτωνος ἀναμφισβήτητου γνησιότητος καὶ πιστῆς ἀποδόσεως δὲν ὑπάρχουσι δυστυχῶς, ἡ δὲν ἥλθον εἰς φῶς ἀκόμη. 'Ο ύπὸ τοῦ Ἀθηναίου Σιλανίωνος κατὰ παραγγελίαν Πέρσου τίνος Μιθριδάτου (;) κατασκευασθεὶς καὶ δωρηθεὶς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἀνδριάς τοῦ φιλοσόφου (Πρβλ. Sitzungsberichte τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου 1904, τόμ. 85) δὲν ἀναυρέθη εἰσέτι. Αἰτίαν τούτου ἀποτελεῖ φαινεται καὶ ἡ κατὰ παλαιοτέρους χρόνους ἐπικρατήσασα σύγχυσις καὶ ἀταξία ὡς πρὸς τὸν προεδριορισμὸν τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Πλάτωνος. Οὗτω, ἐνῷ δ Κικέρων ἀναφέρει δτι εἶχε στήσει τοιοῦτον εἰς ἐν κτῆμα του, καὶ δ Ὁλυμπιόδωρος μᾶς πληροφορεῖ δτι πολλαχοῦ ὑπῆρχον ἀνδριάντες τοῦ Πλάτωνος, ἔξηκριβώθη ἀργότερον δτι πολλοὶ ἀνδριάντες καὶ προτομαι φέρουσαι τὴν ἐπιγραφήν «Πλάτων» δὲν ἥσαν γνήσιοι, διότι τὸ ὄνομα «Πλάτων» ἐγράφη ἐπ' αὐτῶν πολὺ ἀργότερον. Πρό-

τερον λοιπόν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπιγραφῆς ἀπλῶς ἀπεδίδοντο εἰς τὸν Πλάτωνα ὡραῖαι κεφαλαὶ μὲν πλατύ μέτωπον, μὲ κόμην καὶ γενειάδα, μὲ κανονικότητα χαρακτηριστικῶν τελείσαν, μὲ ἔλαφρὰν κλίσιν τῆς κεφαλῆς καὶ μὲ μεγαλοπρεπῆ ἐκφρασιν. Ἡ πλατύτης τοῦ μετώπου καὶ τοῦ στήθους, ἐπειδὴ συνεφῶνυν πρὸς τὰς πληροφορίας τῶν παλαιῶν βιογράφων, ἐθεωροῦντο ἐπίστις οὐσιώδη γνωρίσματα πρὸς διάκρισιν τῶν ἀνδριάντων τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλὰ πολλαὶ καὶ ἐκ τῶν τοιούτων προτομῶν καὶ κεφαλῶν ἀπεδείχθη ὅτι ήσαν τοῦ Διονύσου καὶ δχὶ τοῦ Πλάτωνος.

Κατὰ τὸ 1808 δὲ Visconti προσδιώρισεν ὡς προτομὴν τοῦ Πλάτωνος μίαν, τὴν ὥποιαν εὗρεν εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Φλωρεντίας. «Τὸ μέγα, πλατύ καὶ ἐπιβλητικὸν μέτωπον», Ελεγεν (Πρβλ. Ieopogr. Greciae) «αἱ τοξειδεῖς καμπῦλαι ὀφρῦς, ἡ μεγαλοπρεπῆς ἐκφρασίς, συμπίπτουν πρὸς τὰς σχετικάς πληροφορίας τῶν ἀρχαίων, ὥστε δὲν μένει ἀμφιβολίσ ὅτι ἔχομεν πρὸς ἡμῶν τὴν προτομὴν τοῦ Πλάτωνος». Λέγων ταῦτα δὲ Visconti εἶχεν ἀναμφιβόλως ὑπὸ δψιν τὰ ἐν Διογένει τῷ Λαερτίῳ (28) παρ' Ἀμφιδος τοῦ κωμικοῦ λεγόμενα. Ἀργότερον δῆμως ἀπεδείχθη ὅτι καὶ δὲ Visconti δὲν εἶχεν ἐπιτύχει εἰς τὴν δινακάλυψιν τοῦ γνησίου ἀνδριάντος τοῦ Πλάτωνος, ἐπειδὴ ἡ ἐπὶ τῆς ἐν λόγῳ προτομῆς ἐπιγραφὴ δὲν συνεφῶνει πρὸς τὴν παλαιάν γραφήν. Ἡ μετέπειτα ἔρευνα κρίνουσσα κατ' ἄλλον τρόπον, ἐθεωρησε περὶ τὰς δέκα προτομάς ὡς πιθανάς τοῦ Πλάτωνος. Πιθανωτέρα δὲ δῆλων ἐθεωρεῖτο ἡ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ὡς Ἐρμῆ Καστελλάνι γνωστὴ προτομὴ (Πρβλ. Bernoulli: Grecch. Ieopogr. II Πίν. IV) ἡ ἐπὶ τῆς ὥποιας ἐπιγραφὴ εἶναι τόσον παλαιά ὁσον καὶ ἡ προτομὴ αὐτή, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀντωνίνων. Ἐπίστης ὡς μᾶλλον πιθανὴ τοῦ Πλάτωνος θεωρεῖται καὶ κεφαλὴ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ, διαφερομένη εἰς τὸν πρῶτον μ.Χρ. αἰῶνα. Αὗτη φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «Ζήνων», ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ δὲν λαμβάνεται ὑπὸ δψιν, ἐπειδὴ ὑπάρχουν λόγοι πείθοντες ὅτι προσετέθη πολὺ ἀργότερον. Ἡ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ αὕτη κεφαλὴ ἀποδίδεται κατ' ἀπεικονίσεις ὡς κεφαλὴ τοῦ Πλάτωνος συνήθως. Ὑπάρχουν δῆμως καὶ περὶ αὐτῆς οὐκ δλίγαι ἀμφιβολίαι καὶ διαφωνίαι. (Πρβλ. W. Klein: Grecch. Kunst II, 390. Bernoulli: Ieopogr. κλπ.). Ὁ O. Benndorf (I.H. d. Oester. Arch. Institut II σελ. 25) λέγει ὅτι δῆλαι αἱ κεφαλαὶ, μὴ ἔξαιρουμενης καὶ τῆς ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ εἶναι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, καὶ παρ' ὅλην τὴν σχέσιν καὶ δμοιότητα, τό-

σου διαφέρουν ἀλληλούν κατά τὴν ἐκφρασιν, ώστε μᾶλλον μερικά χαρακτηριστικά παρέχουν ὅλην εἰκόνα τοῦ Πλάτωνος νὰ ἀποδίδουν...» "Αλλ' ύπτάρχει προτομή τοῦ Πλάτωνος καὶ εἰς τὸ Αἴστρο Γαλλίας, τὴν δποίαν δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὅψιν ὁ Benndorf." Οπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἡ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου προτομή ἀποδίδει τελειότερον τὰς γραμμάς καὶ τὰ χαρακτηριστικά τοῦ φιλοσόφου. "Ἄς ἐλπίσωμεν δμως δτι κατέποτε θὰ ἀνακαλυφθῆ καὶ ὁ ἀποδεδειγμένως γνήσιος ἀνδριός τοῦ Πλάτωνος, δπως εὑρέθη καὶ ὁ τοῦ Σοφοκλέους.

E.Y.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ - ΠΑΙΔΕΙΑ - ΕΙΔΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΑΙΔΗΜΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΙΟΥ ΛΟΥΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΗΣ: Η. ΚΑΘΗΓΗΣΕ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ-ΠΑΙΔΕΙΑ-ΕΙΔΟΣ

1. Ἡ γένεσις καὶ διαμόρφωσις τοῦ Διαλόγου.

α') **Προέκευσις τοῦ Διαλόγου** ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς.

‘Ο κοινὸς Διάλογος, ἡ ὁ ἀπλοῦς κατ’ ἔρωτησιν καὶ ἀπόκρισιν λόγος, είναι ὁ φυσικώτερος βεβαίως τρόπος πνευματικῆς ἀλληλεπιδράσεως, συζητήσεως καὶ συνεννοήσεως, ὁ φυσικὸς ὅμως αὐτὸς τρόπος τοῦ διαλέγεσθαι δισφέρει παρὰ πολὺ τῆς διολογικῆς ἑκείνης μορφῆς, ἡ δποία περιορίζεται εἰς ώρισμένον περιεχόμενον, καὶ τοῦτο μεθοδικῶς, καὶ σκοπίμως ἐπεξεργάζεται καὶ καλλιεργεῖ, διὰ νὰ προκαλέσῃ ώρισμένην ἐπίδρασιν εἰς τὰς ψυχὰς καὶ τὰς διανοίας τῶν συνομιλούντων καὶ οὗτω συντελέσῃ εἰς ἑσωτερικὴν διαμόρφωσιν ἀνάλογον, εἰς σχηματισμὸν ἢ ἀνασχηματισμὸν ίδεῶν καὶ ἀντιλήψεων. ‘Ο κατ’ ἔρωταπόκρισιν φυσικὸς τρόπος πνευματικῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων ἔχει ἀφετηρίαν τὴν πρὸς ἀνακοίνωσιν δρμήν καὶ μεθοδικῶς ἔχαρτάται ἐκ τῆς ίδιοσυγκρασίας καὶ τῶν διαθέσεων τῶν συνομιλούντων. ‘Ο δι’ ώρισμένου περιεχομένου προωρισμένος νὰ προκαλέσῃ μεθοδικῶς ἑσωτερικὴν ἐπίδρασιν καὶ διαμόρφωσιν διάλογος, πλὴν τῶν εἰρημένων φυσικῶν ὅρων, είναι ἀνάγκη νὰ πληροὶ καὶ ἄλλους λογοτεχνικοὺς καὶ μεθοδολογικοὺς ὅρους, ἀν πρόκηται νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του. Ἡ ἀπλῆ συνομιλία είναι διάλογος, προκαλῶν ἀλληλεπίδρασιν καὶ ψυχαγωγίαν διὰ τυχαίου περιεχομένου, διαρκῶς μεταβαλλομένου ἀναλόγως πρὸς τὰς ἐπιδράσεις καὶ διαθέσεις. ‘Ο λογοτεχνικὸς καὶ μεθοδικὸς διάλογος είναι μέσον διαπαιδαγωγήσεως (παιδείας) ἐπιδιωκούστης πνευματικήν, ἡθικήν, αἰσθητικήν, εἴδο-

Πλάτων-Γ. Παναγιωτίδου

λογικὴν ἀνάπτυξιν (εἶδος). ‘Ο τοιοῦτος διάλογος είναι βεβαίως ἀνάπτυξις καὶ διαμόρφωσις τοῦ κατὰ φύσιν τρόπου συνεννοήσεως καὶ ἐπικοινωνίας, διαφέρει ὅμως τούτου τόσον, δσον καὶ μία προεσχεδιασμένη καὶ μεμετρημένη ἐνέργεια μᾶς κατὰ τύχην λαμβανούσης χώραν, δσον καὶ μία καλλιτεχνικὴ παράστασις καὶ ἀπεικόνισις, τοῦ παριστανομένου ἀντικειμένου.

Οἱ διάλογοι τοῦ Σωκράτους, δχι δπως ἀποδίδουν αὐτοὺς ὁ Πλάτων, ἡ δ Ζενοφῶν καὶ ἄλλοι, ἄλλ’ δπως δυνάμεθα νὰ λάβωμεν εἰκόνα αὐτῶν ἐκ περιγραφῶν, ἢσαν συνομιλίαι κατὰ τὸ φαινόμενον φυσικά, ὑπὸ τὴν φυσικότητα δμως αὐτῶν παρουσίαζον τὴν τέχνην ἑκείνην καὶ μέθοδον, διὰ τῶν δποίων ὁ υἱὸς τῆς Φαιναρέτης ἔφερε τοὺς συνομιλητάς του εἰς αὐτοπαρατηρησαὶν καὶ αὐτοκριτικήν, εἰς συνείδησιν τοῦ ἔαυτοῦ των καὶ τῆς ἀγνοίας των, διὰ τῶν δποίων ἔξεκαθάριζε μὲ ἄλλους λόγους τὸ ἄδαφος, καὶ κατόπιν ἔθετε τὰ θεμέλια τῶν νέων προσανατολισμῶν καὶ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως. ‘Ο τοιοῦτος Σωκρατικὸς διάλογος δὲν ἥτο βεβαίως ἀπλῇ ἐπικοινωνία, ἀνταλλαγὴ γνωμῶν καὶ διαθέσεων, ἡ ψυχαγωγία—ἥτο συνάντησις δύο ἀντιθέτων, τρόπου τινα, πνευματικῶν πόλων, ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν δποίων ἐλαμπε τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, ἥτο ἀγῶν καὶ πάλη μεταξὺ «δ ὁ ξ η ց» ἀ π λ ἥ ց καὶ «δ ὁ ξ η ց ἀ λ η θ ο ւ ց μ ε τ ἀ λ ὁ γ ο υ». Διαμόρφωσις καθαρῶς Σωκρατικὴ ὁ τοιοῦτος προφορικὸς διάλογος, δὲν ἥτο μδλα ταῦτα καὶ καθαρὰ ἔφεύρεσις τοῦ Σωκράτους. Πολλοὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀνακαλύψουν τὴν ἀρχὴν τοῦ διαλόγου, λαμβάνουν ὑπ’ ὅψιν τὸν Ἀριστοτέλην (Σοφ. Ἐλεγγ.) καὶ εἰς τὸν «ἀ π ο κ ρ ι ν ὁ μ ε ν ο ν κ αὶ ἐ ρ ω τ ὁ ν τ α Ζ ἥ ν ω ν α» τὸν Ἐλεάτην ἀναγνωρίζουν τὸν ἔφευρέτην τοῦ διαλόγου καὶ τῆς διαλεκτικῆς. ‘Ἄλλοι παραδέχονται τοὺς «ἐριστικούς», «ἀντιλογικούς» καὶ «διαλεκτικούς» σοφιστὰς ὡς προδρόμους τοῦ Σωκρατικοῦ διαλόγου καὶ ἄλλοι πάλιν ἀναφέρουν τὸν Ἀλεξανδρόν, ἡ Μέλισσον τὸν Σάμιον, ἥ τὸν Πρωταγόραν (Διογεν. Λαερτ. 9, 53) κλπ. ως πρώτους γράψαντας καὶ διδάξαντας διαλογικῶς.

Βαθυτέρα δμως ἔξέτασις τοῦ πράγματος φέρει εἰς τὴν ἀντιληψιν δτι ὁ Διάλογος προηλθεν ἔξ αὐτῆς ταῦτης τῆς ίδιοτυπίας τῆς ἀρχαίας Ἐλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς, καὶ τὴν τούτην εἰς τὴν ἔξελιξιν καὶ ἀνάπτυξίν της ἀναλόγως ἀναπτυσσόμενος καὶ διαμορφούμενος. ‘Ἐξωτερικῶς ἄλλως τε ἥ διαλεγυικὴ μορφὴ ἐπικρατεῖ δχι μόνον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ «περὶ φύσεως» συγγράμματα τῶν παλαιοτέρων τοῦ Σωκράτους φιλοσόφων ἄλλα καὶ εἰς τὰ ποιήματα ἀκόμη τοῦ Ομήρου καὶ τοῦ Ησιόδου,

ξηρῷ ἑστατικῷ καὶ κατὰ βάθος, ἀδύνατον νὰ ἐννοηθῇ διὰ τὰς ἔποχὰς ἑκείνας τούλαχιστον, πνευματική ἀνάπτυξις ἀνευ διαλεκτικῆς, ἀνευ «συνομιλίας τῆς ψυχῆς πρὸς ἡ-αὐτήν», δηποτε λέγεται Πλάτων, ἀνευ συζητήσεως καὶ ἀνταλλαγῆς γνωμῶν. Ὁ ἀνθρωποκεντρισμὸς ή ἀνθρωπομορφισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς, περὶ τοῦ δποίου ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω (Πρβλ. Εἰσαγωγὴν) ήτο δύνατον νὰ τραφῇ καὶ ἀναπτυχθῇ διὰ δογμάτων καὶ δογματικῶν διδασκαλιῶν. Ἐπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ ἔξειλιχθῇ διὰ τοῦ νοολογισμοῦ, διὰ τῆς ζητήσεως καὶ ἐρεύνης, διὰ τῆς συζητήσεως

Αἱ γνῶμαι τῶν ἑπτὰ σοφῶν, ἡσαν ἀξιώματα ἀπλῶς πηγάσωνται ἐκ πειρας, παρατηρήσεων καὶ συζητήσεων, δὲν ἡσαν δάγματα, διότι πάντοτε ἀπετέλουν ἀντικείμενον συζητήσεως. Εἶχον παραινετικὸν καὶ συμβουλευτικὸν χαρακτῆρα δπως καὶ τὰ ποιήματα λ.χ. τοῦ Σιμωνίδου, τοῦ Θεόγνιδος, τοῦ Πινδάρου, καὶ μετὰ τούτων συνετέλουν μᾶλλον εἰς τὴν διαφώτισιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ ἀτόμου εἰς τὸ ζητεῖν καὶ συζητεῖν καὶ ἐρευνᾶν.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν πνευματικὴν ζωὴν «Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχει ὁ λόγος» καὶ αὐτὸς καλλιεργεῖται καὶ ἀναπτύσσεται εἰς πᾶσαν μορφὴν καὶ εἰς πᾶν εἶδος. Αὐτὸς κυριαρχεῖ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἐμβαθύνουσαν εἰς τὰς αἰτίας, εἰς τὰς σχέσεις καὶ τὰς καταστάσεις τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς, τὰς ἀποδιδομένας μόνον διὰ τοῦ «διατί» καὶ τοῦ «διότι». Ὄταν δὲ Ἡράκλειτος τονίζῃ τὰ κατὰ τὸν «Λόγον» αὐτόν, ἐννοεῖ δχι μόνον τὰς ἴδιας του ἐκφράσεις καὶ ἀντιλήψεις, ἀλλὰ καὶ τὸν σιώνιον ἔκεινον καὶ ἀπαρασάλευτον Νόμον, ὅστις ἐπικρατεῖ εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Σύμπαντος, καὶ δόποιος καθίσταται νοητὸς μόνον διὰ τῆς ζητήσεως καὶ τῆς περιγραφῆς, διὰ τοῦ λόγου. Τούτου ὄμως εἰς τὴν τοιαύτην περίπτωσιν ἐν εἶδος δύναται νὰ εἴναι λυσιτελέστερον: διάλογος, «ἡ συνομιλία τῆς ψυχῆς πρὸς ἑαυτήν» καὶ ἡ συζήτησις, ἡ ἀντιπαραβολὴ καὶ σύγκρισις λογικὴ γνωμῶν, πρὸς εὑρεσιν καὶ ἀναγνώρισιν τῆς ἀληθείας.

Καὶ εἰς ἄλλους λαούς, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς· Ἰνδούς, ἀπαντῶμεν τὴν διαλογικὴν μορφὴν ἐπὶ φιλοσοφικῶν περιεχομένων. Καὶ οἱ διάλογοι αὐτοὶ τῶν ἄλλων ἔθνων, ἀποτελοῦν ποιητικὴν παράστασιν καὶ εἰκόνα τῆς κινήσεως ἐν τῇ ζωῇ, παρόλας δὲ τὰς διαφορὰς αὐτῶν καὶ ἀντιθέσεις, δύνανται νὰ συγκριθῶσι πρὸς τοὺς Σωκρατικοὺς διαλόγους διὰ τοῦ ὅτι, ὃς καλλιεργημένη μορφὴ λόγου, ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν φυσικὴν

συνομιλίαν καὶ ἐπικοινωνίαν, ὅποιαν ἔχει καὶ ἡ Ἀρχιτεκτονική πρὸς τὸν ἀκατέργαστον φυσικὸν βράχον. Ἄλλὰ μόνον ἔως ἐδώ, καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως, δύναται νὰ γίνῃ ἡ σύγκρισις. Ἡ πραγματικότης ἡ ἀπεικονίζομένη καὶ παριστανωμένη εἰς τοὺς Ἑλληνικούς, τοὺς Σωκρατικούς διαλόγους, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκριθῇ καὶ παραβληθῇ πρὸς ὅ, τι οἱ Διάλογοι τῶν Ἰνδῶν παριστάνουσι καὶ περιέχουσιν. Εἰς τοὺς Σωκρατικούς καὶ Ἑλληνικούς διαλόγους παρουσιάζεται ὁ ἐπιστήμων-μή εἰδὼς, φέρευντής, ὁ ἔξετάζων, ὁ παιδαγωγός καὶ διδάσκαλος. Εἰς τὰς Οὐπανισάδας παρουσιάζονται πολλοὶ σοφοί, ἑρωτώμενοι, συζητοῦντες καὶ διαγωνιζόμενοι, δμιλοῦντες ἐκ βάθους τῆς σοφίας των μὲν δόγματα. Καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Γιανγιαβάλια (Gajnavalkja) ἔξερχεται νικητής ἀπὸ τὴν συζήτησιν πρὸς δλους τοὺς Βραχμάνας, πάλιν παρουσιάζει ἐντελῶς διάφορον πνεῦμα ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Σωκράτους.¹⁾ Ἡ αὐτὴ σχέσις ἐπικρατεῖ καὶ μεταξὺ τῶν «λόγων τοῦ Βούδα»²⁾ καὶ τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων, πρὸς τοὺς ὅποιους ἔκεινοι ὄμοιάζουν κάπεως περισσότερον, διότι καὶ ὁ Βούδας, δταν δὲν κηρύσσῃ διδάσκει διαλογικῶς τοὺς μαθητάς του τὴν διὰ τῶν παθῶν λύτρωσιν, καὶ δταν ἔχῃ πρὸ αὐτοῦ ἀπιστοῦντα συζητητήν, προσπαθεῖ διὰ λογικῶν ἐπιχειρημάτων νὰ τὸν κερδίσῃ. Ἄλλὰ δύο διάφοροι κόσμοι καὶ δύο διάφοροι πνευματικοὶ σφαῖραι παρουσιάζονται εἰς τοὺς οὔτω ἐπιπολαίως συγκρινομένους διαλόγους. Εἰς τοὺς Ἰνδικούς διαλόγους ἐπικρατεῖ ἡ ἔξαρτησις ἐκ τοῦ ἀγνώστου καὶ μυστηριώδους, καὶ διὰ τῆς διαλογικῆς μορφῆς ἐπιδιώκεται ἡ ἐπιβεβαίωσις καὶ ἐπαλήθευσις δόγματος ἐτοίμου καὶ παραδεδεγμένου. Εἰς τὸν Ἑλληνικὸν διάλογον δὲν ὑπάρχει τοιαύτη ἔξαρτησις καὶ σύδεν γίνεται δεκτὸν ἀνευ συζητήσεως τῶν ὅρων καὶ σχέσεων, ἀνευ σχηματισμοῦ ίδιας πεποιθήσεως παρὰ τοῦ συζητοῦντος. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Βούδα ἔμμένουσιν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ διδασκάλου των καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων διαλέγονται καὶ συζητοῦν. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους δύως καὶ πρὸ πάντων ὁ Πλάτων, μὲ βάσιν τὸν Σωκράτην, καλλιεργοῦν ίδιας ἀντιλήψεις καὶ ἀκολουθοῦν ίδιας μεθόδους εἰς τὴν ἔρευναν.

Δεκτοῦ γενομένου λοιπὸν ὅτι ὁ διάλογος προσῆλθεν ἐξ αὐτῆς

1. Πρβλ. Deussen, Sechzig Upanischads des Veda 426.—Ἐπίσης καὶ Oldenberg: Lehre der Upanischaden.

2. Πρβλ. K. E. Neumann: Die Reden Gotamo Ruddhas Tόμ. II.—Ἐπίσης καὶ K. Fries: Das philosoph. Gespräch von Hiob bis Platon

τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς, δὲν τίθεται πλέον ζήτημα ἐφευρέσεως αύτοῦ, ἀλλὰ ζήτημα βαθμοίας καὶ αἰσθητικῆς διαμόρφωσεως καὶ ἔξελιξις τοῦ διαλόγου ἀκολουθεῖ τὴν ἔξελιξιν καὶ διαμόρφωσιν τῆς ὅλης ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς, διότι εἶναι μέσον ἀναπτύξεως, καὶ συγχρόνως ἐκδηλώσεως ταύτης.

Συνήθως αἱ ιστορίαι τῆς φιλολογίας καὶ λογοτεχνίας, κατά τὴν περιγραφὴν καὶ ἔξιστόρησιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς, πρότασσουν τὴν ἐπικήν ποίησιν καὶ μετά ταύτην παρουσιάζουν τὴν λυρικὴν ποίησιν, τὸ δρᾶμα καὶ τὴν κωμῳδίαν. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ εἶδη τῆς ποιήσεως κατόπιν ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὸν πεζὸν λεγόμενον λόγον, τὸν ὅποιον ἀναλόγως διακρίνουν, εἰς ιστορίαν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸ ἔπος, εἰς ῥήτορικὴν ἀνταποκρινομένην πρὸς τὴν λυρικὴν ποίησιν καὶ εἰς φιλοσοφίαν ἀναλογοῦσαν πρὸς τὸ δρᾶμα. Ὁ διάλογος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν φαίνεται νὰ ἀποτελῇ ίδιαίτερον εἶδος λόγου. Θεωρεῖται ἀπλῶς «λόγος κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν», ἀντίθετος κατά τὴν μορφὴν πρὸς τὸν «συνέχη λόγον». Καὶ ἐνῷ τοῦτο συμβαίνει, ἀναγκάζονται μᾶλα ταῦτα οἱ οὐτώ γραμματολογοῦντες, νὰ λάβουν κατόπιν ύπ' ὅψιν τὸν διάλογον ὡς εἶδος λόγου, διὰ τῶν «ἐριστικῶν» καὶ «ἀντίλογικῶν» σοφιστῶν, ἢ διὰ τῶν φιλοσόφων (Ἐλεατῶν-Σωκράτους-Πλάτωνος) ἀναπτυχθέν, δὲν καὶ πάλιν ὁ Σωκρατικὸς καὶ Πλατωνικὸς διάλογος, δχι ὀλίγον διαφέρει τῶν «ἐριστικῶν» καὶ «ἀντίλογικῶν» διαλόγων. Δὲν εἶναι δύσκολον βεβαίως νὰ ἀνακαλύψῃ τις εἰς τοιαύτην τινα παράστασιν καὶ συγχέτισιν ἀντιφάσεις καὶ λάθη σοβαρά, ἀτινα προέρχονται χωρὶς ἄλλο ἀπὸ τὴν αὐστηράν ἔραρμογὴν τῆς ἀρχῆς τῆς διαδικῆς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς, καὶ ἀπὸ τὴν παραγνώρισιν τῆς ἀλληλῆς ίδιότητος ταύτης, καθ' ἣν τὸ πνεῦμα περιλαμβάνει ὑπὸ μορφὴν πυρῆν· ὃ δὲ τὰ εἶδη ἀναπτύξεως καὶ ἐκδηλώσεως, καὶ κατά τὴν ἀνάπτυξίν του, δῆλοι οἱ πυρῆνες ἀναπτύσσονται συγχρόνως ἀκολουθοῦντες διαδοχικάς διαμορφώσεις. Βεβαίως αἱ διαδοχικαὶ αὐταὶ διαμορφώσεις, ἀναλόγως πρὸς τὰς σχέσεις καὶ ἀλληλεπιδράσεις ἐν τῇ ζωῇ, δὲν εἶναι ὅμοιαι εἰς δῆλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς, καὶ δὲν παρουσιάζουν τὴν αὐτὴν ταχύτητα εἰς τὴν τελειοποίησίν των. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔπους δὲν ὑπάρχει καὶ μορφὴ τις πεζοῦ λόγου. Μήπως οἱ ἀνθρώποι τοῦ 'Ομήρου συνεννοοῦντο εἰς τηρωϊκά-ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΖΑΡΟΥ 2006

μετρα; 'Άλλά βαθύτερον ἔξεταξόμενον τὸ πρᾶγμα παρουσιάζει καὶ τὸν διάλογον, καθὼς καὶ τὸν συνεχῆ λόγον, καὶ τὴν ρητορικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, εἰς τὰ 'Ομηρικὰ ἐπη ἀκόμη, καθὼς καὶ εἰς τὰ ποιήματα τοῦ 'Ησιόδου. "Αν δὲ ἡ λυρικὴ ποίησις ἀναλογεῖ πρὸς τὴν ρητορικὴν καὶ ἡ δραματικὴ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, τότε κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ὑπάρχουν εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν καὶ εἰς τὸ δρᾶμα, ρητορικὴ καὶ φιλοσοφία. 'Άλλ,' ἡ ἱστορία τῆς λογοτεχνίας λαμβάνει ὑπ' ὅψιν τὴν πλήρη καὶ τελείαν διαμόρφωσιν εἴδους λόγου καὶ δχι τὴν γένεσιν τούτου, ἐνῷ ἡ παρακολούθησις τῆς γενέσεως αὐτῆς ἀκριβῶς φέρει εἰς κατανόησιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ τῶν ἐκδηλώσεών της.

Λαμβανομένης λοιπὸν ὑπ' ὅψιν τῆς συνολικῆς πνευματικῆς ζωῆς κατὰ τὴν ἔξελιξιν καὶ βαθμισίαν διαμόρφωσίν της, παρουσιάζεται ἐν ἑαυτῇ καὶ διὰ ταύτης καὶ ὁ λόγος ἐν γένει εἰς ἀνάλογον ἔξελιξιν καὶ διαμόρφωσιν. Παραλλήλως πρὸς τὴν ποίησιν ἀναπτύσσεται καὶ διαμορφώνεται καὶ ὁ πεζὸς λόγος ἀρχίζων ἀπὸ τὴν πρωτόγονον καὶ πρωταρχικὴν μορφὴν τοῦ ἀπλοῦ μέσου συνεννοήσεως καὶ πνευματικῆς ἐπικοινωνίας. Οὗτοι οἱ διάλογοι καὶ αἱ συνομιλίαι τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων εἰς τὰ 'Ομηρικὰ ἐπη δὲν εἶναι ἀπλαῖς ἀντιγραφαὶ τοῦ κοινοῦ τρόπου συνεννοήσεως, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἡ τελεία μορφὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ διαλόγου. Τὸ δρᾶμα καὶ ἡ κωμωδία ἐκαλλιέργησαν αὐτὸν περισσότερον ὡς μορφὴν. Άλι συζητήσεις καὶ αἱ ἔριδες τῶν σοφιστῶν καὶ τῶν ρητόρων ἔδωκαν εἰς τὸν διάλογον περιεχόμενον καὶ μέθοδον. Τοισυτρόπως δ' ὁ Σωκράτης ἀπὸ τοὺς ἐριστικοὺς καὶ ἀντιλογικοὺς διαλόγους τῶν σοφιστῶν καὶ τῶν ρητόρων ὠρμήθη εἰς τὴν ἀναπτυξιν καὶ διαμόρφωσιν τῆς διαλογικῆς ἐκείνης μορφῆς, ἡ δηποία ἔξεταξονσα καὶ ἐλέγχουσα φέρει εἰς αὐτοεξέτασιν κατ' αὐτοέλεγχον, εἰς συνείδησιν τῆς ἴδιας ἀγνοίας καὶ ἀσθενείας, ἵνα ὀδηγήσῃ κατόπιν εἰς τὴν ζήτησιν τοῦ πραγματικοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας. Αὐτὲς εἶναι ὁ Σωκρατικὸς λόγος, ὁ διάλογος, περὶ τοῦ ὅποιου ὄμιλει ὁ στρατηγὸς Νικίας, εἰς τὸν διάλογον τοῦ Πλάτωνος «Λάχητα», τὸ ὅπλον τοῦ Σωκράτους, διὰ τοῦ ὅποιου οἱ σοφισταὶ ἐταπεινοῦντο καὶ οἱ ρήτορες ἀπεστομώνοντο. 'Άλλα καὶ διὰ τοῦ Σωκράτους ὁ διάλογος δὲν ἐλαβε τελειότητα μή ἐπιτρέπουσαν περαιτέρω ἔξελιξιν καὶ διαμόρφωσιν. Τοιαύτην τελειότητα καὶ διαμόρφωσιν ἐλαβεν ὁ διάλογος ὅταν δὸ φιλοσοφικὸν περιεχόμενον καὶ τὴν λογικὴν μέθοδον συνέδυασε πρὸς τὴν δραματικὴν ποίησιν καὶ τὴν κωμωδίαν. Τοῦτο μως κατώρθωσεν ὁ Πλάτων μόνον. Μετὰ τὸν Πλάτωνα, ὁ

Διάλογος δὲν ἀναπτύσσεται πλέον, διότι δὲν καλλιεργεῖται ως ἀπαφαίτητον μέσου φιλοσοφικῆς ζητήσεως καὶ ἐρεύνης. Κατὰ τοὺς μεταπλασικούς χρόνους τὰ φιλοσοφικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ζητήματα ἔτιθεντο καὶ ἀπετέλουν ἀντικείμενον ἐρεύνης, δι' ἑτοίμων δρισμῶν καὶ περιγραφικῆς ἀναλύσεως τῶν ἐνυοιῶν καὶ τῶν σχέσεων τούτων, πρὸς τοῦτο δ' ἥρκει ἡ περιγραφή, ἡ ἐκμεσίς διὰ τοῦ «συνέχοντος λόγου». Ὁ Ἀριστοτέλης πρῶτος καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Πλάτωνος ἔκαμον χρῆσιν τοῦ τρόπου καὶ τοῦ μέσου αὐτοῦ τοῦ φιλοσοφεῖν, διότι ὁ διάλογος προφανῶς παρουσίαζε βραδύτητα διὰ τῆς «ἀείποτε ἔξ ἀρχῆς» ἀκαλούμενης παρ' αὐτοῦ ὅδοῦ καὶ διότι ἀναμφιβόλως, διὰ τῆς «διαμορφώσεως» ἦν εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Πλάτωνος, παρουσίαζεν τώρας ἀπαιτήσεις τοιαύτας, τὰς ὅποιας μόνον ἕκεῖνος ὁ ὄποιος θὰ συνεδύαζε τὸ ποιητικὸν τάλαντον πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν ὁξύνοιαν καὶ βαθύτητα ἥτο δυνατὸν νὰ ἴκανοποιήσῃ. Ὁ τοιοῦτος ὅμως ἔπρεπε νὰ είναι Πλάτων, καὶ Πλάτωνες δὲν ἔρχονται εἰς τὸν κόσμον συχνά. Ὡπως θὰ ἴδωμεν, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἄλλοι ἐπεχείρησαν νὰ γράψουν διαλόγους, ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι αὐτῶν διάλογοι οὔτε πρὸς τοὺς καθαρῶς Σωκρατικούς διαλόγους, τοὺς ἀπλοῦς καὶ ἀπερίττους, είναι δυνατὸν νὰ συγκριθοῦν. Ἄλλα πλὴν τούτων, καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ φιλοσοφία εἶχε φθάσει εἰς ἀνωτάτην τινα βαθμίδα, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἀντικατασταθῇ ὁ διάλογος διὰ τῆς ἐν συνεχείᾳ λόγω περιγραφῆς, ζητήσεως κλπ. Ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων ἔπρεπε νὰ δημιουργήσουν καὶ νὰ καταπολεμήσουν τοὺς σοφιστάς, ἡ νὰ συνδυάσουν παλαιοτέρας περὶ φύσεως θεωρίας πρὸς τὰς περὶ ζωῆς καὶ κοινωνικοῦ βίου ἴδικάς των. Οἱ μετέπειτα ἔπρεπε νὰ ἀναπτύξουν περαιτέρω τοιαύτας, οὔτω δεδομένας θεωρίας, ἐν ἥρεμίᾳ καὶ ἐντεταμένῃ προσοχῇ καὶ σκέψει, πρᾶγμα τὸ ὄποιον ἀπήτει μᾶλλον μόνωσιν καὶ ἀποφυγὴν διαλέξεων καὶ διαλογικῶν μορφῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτων, ἡ φιλοσοφία τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος εἶχε καὶ καθαρῶς κοινωνικομορφωτικὸν καὶ παιδαγωγικὸν σκοπόν, διότι εἶχεν ὑπ' ὅψιν σοβαρῶς τὴν ἡθοκοποίησιν τῶν ἀτόμων καὶ τῆς κοινωνίας· δὲν ἥτο ἀπλῇ θεωρία, διότι θεωρία ἀνευ σχέσεως πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον καὶ ἀνευ διαμορφώσεως καὶ διαπαιδαγωγήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἥτο διὰ τοὺς φιλοσόφους αὐτούς, ἡ περιττὴ καὶ ἀχρηστος, ἡ ἐπίδειξις ὅπως ἡ τῶν σοφιστῶν, τοὺς ὄποιους ἔπολέμουν. Ἀλλ' ή διὰ τῆς φιλοσοφικῆς θεωρίας καὶ ἐμβαθύνσεως μόρφωσις καὶ διαπαιδαγωγησις τῶν ἀνθρώπων ἔπιτυγχάνεται διὰ τοῦ διαλόγου, διότι μόνον διαλογικῶς είναι

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΦΥΛΑΞΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΦΥΛΑΞΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΥ

δυνατόν ό δυνθεωτικός νά έρευνήσῃ και αισθανθῇ έαυτόν, νά λάβῃ συνείδησιν τοῦ πρόν ούτε δὲν χνωρίζει, διὰ νά δημιουργηθῇ ούτω ἐν αύτῷ τούτῳ φέρειν και ὁ πρόθος διὰ τὴν πνευματικήν και ηθικήν βελτίωσιν και μόρφωσίν του. "Ετοιμοι θεωρίσαι και ὄρισμοι, κατά τὸν Σωκράτην και τὸν Πλάτωνα, ἀσκοῦν τόσην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ψυχὴν και τὸν χαρακτῆρα τοῦ δυνθρώπου, θετηνθάτητο δυνατόν νά ἀσκήσῃ και ἡ ἀπλῆ διήγησις και περιγραφὴ τοῦ περιεχομένου ἐνός δράματος. "Επειδὴ δ' ὁ δυνθρωπός δὲν μορφώνεται παρ' ἄλλων, ἄλλα αὐτομορφώνεται και αὐτοπαιδιαγεῖται προκαλούμενος ἀπό τὰς ἐπιδράσεις ἄλλων και τοῦ περιβάλλοντος, διὰ τοῦτο μόνον ὁ διάλογος εἶναι δυνατὸν νά προκαλέσῃ τὴν ἑσωτερικήν ἐκείνην κίνησιν και συγκίνησιν, τὴν ἀπαιτούμενην διὰ τὴν εὐεργετικήν ἐπίδρασιν τῆς διδασκαλίας, διὰ τὴν δημιουργίαν ίδιας πεποιθήσεως, διὰ τὴν λῆψιν ἀποφάσεων τέλος και διὰ τὴν αὐτομόρφωσιν και αὐτοδιαπαιδιαγωγήσιν. Αὐτὸς εἶναι ὁ Σωκρατικός και ὁ Πλατωνικός διάλογος, δόποιος δὲν ήμπορεί νά συγκριθῇ πρὸς τοὺς «έριστικούς» και «ἀντιλογικούς» διαλόγους τῶν σοφιστῶν. Αὐτὸς εἶναι τὸ τελειότερον και τῶν ίδικῶν μας ἀκόμη συγχρόνων παιδιαγωγικῶν μέσων, τόσον διότι ἐπιδιώκει σικοπούς παιδιαγωγικούς και μορφωτικούς, τοὺς ὅποιους μόλις ἀρχίζει νά ἀνακαλύπτῃ ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη, δόσον και διότι ἐπιτυγχάνει αὐτοὺς ὅπως βλέπομεν εἰς τοὺς Σωκρατικούς και εἰς τοὺς Πλατωνικούς διαλόγους.

"Οταν ἀπό τὴν φιλοσοφίαν ἔχωρίσθη ἡ θεωρία και ὁ παιδιαγωγικός και μορφωτικός σκοπός, ὅταν μετά τοὺς χρόνους τοῦ Πλάτωνος ἡ περὶ ζωῆς και φύσεως θεωρία και ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας καλλιεργῶνται και λαμβάνωσιν χώραν ἀσχέτως πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον και τὴν μόρφωσιν και διαπαιδιαγωγήσιν τῶν δυνθρώπων, τότε ὁ διάλογος χάνει τὴν ἀξίαν και σημασίαν του, εἶναι ἐπαχθῆς και φορτικός, ὅπως κεὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν Πλάτωνα φαίνεται κατὰ τὰ μετά τὴν ἀκμὴν ἐτη, ὅτε δ' ἐπιδράσεως τῶν Ἐλεατῶν και τῶν Πιθαγορείων ἀφοσιώνεται εἰς τὴν θεωρίαν μόνον και παραμελῇ τὸν μορφωτικὸν και παιδιαγωγικὸν σκοπὸν τῆς ἐπιστήμης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀπό τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἡ χωριστὰ ἀπό τὸν πρακτικὸν βίον και ἀσχέτως πρὸς τὴν μόρφωσιν και διαπαιδιαγωγήσιν, χάριν τῆς γνώσεως και τοῦ «εἰδέναι», ἡ χάριν ἀναπτύξεως δεξιοτήτων και ἐπιτηδειοτήτων καλλιεργουμένη και ἀναπτυσσομένη φιλοσοφία και ἐπιστημονική θεωρία, κατέστησε περιττὸν πλέον και δύσχρηστον τὸν διάλογον. "Η

εύκολος δι' ἔτοίμων ὄρισμῶν καὶ ἀναλύσεων ἐννοιῶν ἀπόκτησις γνώσεων ἐπεκράτησε καὶ οὕτω ἐνίκησεν εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ σοφιστικὴ ἐποψίας περὶ ἐπιστήμης. Αἱ μετὰ τὸν Πλάτωνα ἡθικολογίες τοῦ φιλοσοφικαὶ Σχολαὶ δὲν ἀποτελοῦσιν ἔξαιρεσιν, διότι, εἴτε τὸν ἀσκητιμόν, εἴτε τὸν ἡδονισμὸν καὶ τὰς διαφόρους ἐκδοχὰς τούτων ἀντιπροσωπεύουν, δὲν ἐπιδιώκουσι τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἡθικὴν ἀνακαίνισιν τῆς κοινωνίας, ἐνῷ μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν καὶ μαθητῶν τῶν σχολῶν αὐτῶν ἡ θεωρία καθ' ἑαυτὴν τίθεται εἰς ἀνωτέραν μετραν. Ἡ ἐπίδρασις τῆς θεωρίας ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ χαρακτῆρος δὲν γίνηται, γίνεται μόνον εἰς τὸ ἀτομον, δ' ἀτομικισμὸς δ' αὐτὸς ἀπέχει πολὺ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἐπειδὴ δηλαδὴ καὶ σήμερον χωρίζομεν μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιστήμης τὴν θεωρίαν ἀπὸ τὸν μορφωτικὸν σκοπόν, δὲν δυνάμεθα, καὶ δὲν εἰμεθα εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσωμεν τὸν διάλογον καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς διαλογικῆς μορφῆς. Ιδέαν τούτων δὲνουν κάπως αἱ διαλογικαὶ συζητήσεις εἰς τὰ φροντιστήρια τῶν ἀνωτέρων Σχολῶν καὶ τῶν Πανεπιστημίων, ἡ εἰς ἄλλας συγκεντρώσεις, ὅπου θὰ ἐπρόκειτο περὶ εἰλικρινοῦς καὶ ἀνυποκρίτου ζητήσεως τῆς ἀληθείας, ἄλλα καὶ πάλιν δὲν είναι δυνατὸν νὰ λάβῃ τις ἐκ τούτων πλήρη εἰκόνα τοῦ Σωκρατικοῦ καὶ τοῦ Πλατωνικοῦ διαλόγου καὶ τῶν ἐπιδράσεων του. Τὸ δρᾶμα φέρει πλησιέστερον πρὸς τὸν διάλογον τοῦ τελευταίου τούτου εἶδους, ἄλλα καὶ πάλιν ὅχι ὅταν ἀναγινώσκηται, ἄλλ' ὅταν παρακολουθήται ἐπὶ σκηνῆς.

β') Ὁ προφορικὸς καὶ ὁ γραπτὸς λόγος.

Ἄως μέσον διδασκαλίας, καὶ συγχρόνως αὐτομορφώσεως καὶ αὐτοδιαπαιδαγωγήσεως οἱ Διάλογοι τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἐπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ ἀσκῶσι ζωηροτάτην ἐπίδρασιν, τὴν τοιαύτην δ' ἰδιότητα ἥτο δυνατὸν νὰ ἔχωσιν, ὅχι τόσον διὰ τῆς λογικῆς καὶ τεχνικῆς συγκροτήσεως των, ἃσον ὡς ζωντανοὶ λόγοι, ὡς διάλογοι παρουσιάζοντες πλήρη δρᾶσιν καὶ ἐνέργειαν. Διὰ τοῦτο δὲ Σωκράτης ἔχετίμα παρὰ πολὺ τὸν προφορικὸν λόγον καὶ διάλογον, καὶ ὁ Πλάτων, διποτεῖς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἀπὸ τὸν Φαῖδρον (247ε καὶ ἔξ.), τὸν γραπτὸν λόγον ἔθεωρει ἡ θεωρία τοῦ βοηθητικὸν μέσον, τοῦ ὅποιου ἐν ἀνάγκη θὰ ἐπρεπε νὰ γίνηται χρῆσις. Ἀμφότεροι εἶχον τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἀλήθεια εὑρίσκεται καὶ καθίσταται κατανοητῇ διὰ συνομιλιῶν καὶ διαλογικῶν μᾶλλον

διὰ τοῦ «κατ' ἐρώ τησιν» οὐρόπου, παρὰ διὰ «λόγων συνέχῶν, ἐν ἀδιεξόδῳ», διὰ «πελαγίσματος». Οπως δέ εἰς τὸ μητρούνευθὲν χωρίον τοῦ διαλόγου Φαιδρού (274–275) διὰ Πλάτων παρεμβάλλων τὸν ἐφευρέτην τῆς γραφῆς αἰγύπτιον δαιμόνα Θεύδ καὶ τὸν βασιλέα Θαμοῦν κρίνοντα τὰς τέχνας τοῦ πρώτου, θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ τελευταίου τούτου κρίσεις οὐρούνεωσας τὸν γραπτὸν λόγον, ὡς μᾶλλον τὴν λήθην πέριθάλποντα ἐνεκα παραμελήσεως καλλιεργείας τῆς μητρης, ὡς «ὑπομνήμης, ὡς «ὑπομνήμης σεως φάρμακον» «σοφίας δὲ τοῖς μαθηταῖς δόξαν, οὐκ ἀλήθειαν» πορίζοντα, ὡς καθιστῶντα τοὺς μαθητὰς «δοξοφοις. ἀντίστοι φῶν» κλπ., οὕτω καὶ εἰς τὴν ἐβδόμην ἐπιστολὴν (344 β) ἔξαίρει τὰ ἀγαθά τοῦ προφορικοῦ λόγου ἐν σχέσει πρὸς τὸν γραπτόν. Εἰς τὸν διάλογον «Φαιδρον» (276α) διὰ Σωκράτης ὀνομάζει τὸν μὲν προφορικὸν «λόγον ζῶντα καὶ ἐμψυχον», τὸν δὲ γραπτὸν «εἴδωλον» «δυοιον ζωγραφία» (275 θ) (Πίρβλ. καὶ ἐβδόμην ἐπιστολὴν 343α καὶ «Πρωταγόραν» 329α).

‘Αλλ’ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐρωτᾶται: διατί ἔγραψεν ὁ Πλάτων; Μήπως ἔγραψε διὰ νὰ σώσῃ ἐκ τῆς λήθης καὶ τῆς ἔξαφανίσεως τοὺς «Σωκρατικοὺς λόγους» καὶ διὰ νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν ἀθανασίαν τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ δνομα τοῦ μεγάλου διδασκάλου του; Τότε ὅμως θὰ ἐπρεπε νὰ γράψῃ ἐπως διενοφῶν καὶ ἄλλοι, «Ἄπομνημονεύματα», «Ὑπομνήματα», «διατριβὰς» καὶ ὅχι διαλόγους, δράματα φιλοσοφικά, ὅτινα, δύον καὶ ἀν λέγωνται παρ’ αὐτοῦ εἰς τὴν δευτέραν ἐπιστολὴν (314 ε) «Σωκράτους τοῦ καλοῦ καὶ νέου γεγονότος», πολὺ διαφέρουν τῶν διελόγων τοῦ Σωκράτους. Δέν ἀποκλείεται βεβαίως καὶ ὁ λόγος αὐτός. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τοῦ πέμπτου καὶ τετάρτου αἰῶνος ὁ γραπτὸς λόγος ἐκαλλιεργεῖτο ἐπιμελῶς καὶ ὅχι ὡς ἀπλοῦν βιηθητικὸν μέσον τοῦ προφορικοῦ, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς δὲ τοῦ Πλάτωνος εἶχε λάβη μορφὴν πλήρη καὶ τελείαν, ίδια διὰ τῶν διδασκάλων τῆς φητορικῆς καὶ τῶν φητόρων, Λυσίου, Ἰσοκράτους, κλπ. Ἐπομένως ἀφοῦ διὰ Πλάτων ἥθελε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν μνήμην τοῦ διδασκάλου του καὶ νὰ διασώσῃ τὴν διδασκαλίαν του, ἐπρεπε κατ’ ἀνάγκην νὰ γράψῃ εἰς μορφὴν καὶ τρόπον ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς του καὶ ἔξασφαλίζοντα τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του. ‘Ο Πλάτων ὅμως δὲν ἔγραψεν ἀπλῶς, ἀλλ’ ἐδημιούργησε καὶ διέπλασεν. ‘Η διδασκαλία καὶ ἡ ὑπόληψις τοῦ διδασκάλου του ἔδωκαν ἀφορμὴν καὶ ἀπετέλεσαν ἀφετηρίαν ἀναδιαπλάσεως.

καὶ δημιουργίας παρά τοῦ Πλάτωνος. Εἰς τὸν διάλογον Φαῖδρον (276c καὶ ἔξ.) λέγει ὁ Πλάτων αὐτὸς διτὶ ἡρχισε νὰ γράφῃ τοὺς διαλόγους «παιζών», διτὶ δὲ συγγράφειν θεωρεῖ παιδιάν καὶ σπουδῆν συγχρόνως. *Αλλ* ἀνὴρ διαλογογραφία τοῦ Πλάτωνος ἥτο παιδιά, ἥτο ἐν πάσῃ περιπτώσει παιδιά μιμήσεως τοῦ Σωκράτους, τέχνη δηλαδὴ λαμβάνουσά τι τὸ φυσικὸν καὶ διαμορφώνουσα τοῦτο. Εἰς τοιαύτην ὅμως παιδιάν καὶ τέχνην ἀσχολεῖται ἑκείνος φῶτοίος αἰσθάνεται εἰς τὸν ἑαυτόν του κλίσιν καὶ ἀναγκην πρὸς τοῦτο. Ἐνεκα δὲ τοιούτων κλίσεων καὶ διαθέσεων καὶ φῶτού Πλάτων ἥτο ἡναγκασμένος νὰ γράψῃ, παρὰ τὴν ὄληγην διδακτικὴν καὶ μορφωτικὴν ἀξίαν, τὴν ὅποιαν ἀπέδιδεν εἰς τὸ νεκρὸν γράμμα. Ἡσθάνετο ἔνδοθεν μίαν δύναμιν καὶ ὠθησιν πρὸς τὴν ὅποιαν δὲν ἥδυνατο νὰ ἀντισταθῇ. Ἐπρεπε νὰ λάβῃ συνείδησιν τῆς ποιητικῆς του ίδιοφυίας καὶ τῶν ποιητικῶν του τάσεων, μόλιονότι κατὰ τοὺς πρώτους προσανατολισμούς του εἰς τὸν κόσμον, περιεφρόνησε τὴν ποίησιν, ἔκαυσε τὰ ποιήματά του, καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Τώρα ἡκουεν ἔνδοθεν τὴν φωνὴν τῆς Μούσης καὶ ταύτην ἐπρεπε νὰ ἔνωση πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἐν τῷ Διαλόγῳ. Ναὶ μὲν σατυρίζει εἰς τὸν διάλογον «Ιωνα» καὶ ἀλλαχοῦ τοὺς φαψωδούς καὶ ποιητάς, εἰς δὲ τὴν «Πολιτείαν» ἀπορρίπτει τὴν ποίησιν χωρὶς νὰ κάμη ἑξαίρεσιν οὔτε τοῦ Ὁμηρου. Κατακρίνει ὅμως καὶ ἀπορρίπτει ὀρισμένας ἀντιλήψεις καὶ ίδεας περὶ ποίησεως, καὶ ὅχι αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν ποίησιν ὡς τέχνην καὶ δημιουργικότητα. Εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀπορριπτομένης ποίησεως παρουσιάζει τὴν ίδικτην του ποίησιν, ἡ ὅποια ἐκδηλώνεται καὶ ἐπιδρᾷ διὰ τῶν ὑπερόχων μύθων τῶν ἐγκατεσποριμένων πανταχοῦ εἰς τοὺς διαλόγους του, διὰ τοῦ «Ἐρωτος καὶ πέθευ πρὸς τὸ τέλειον καὶ καλόν, διὰ τῶν ἔξόχων παραστάσεων καὶ περιγραφῶν, διὰ τῆς δραματικῆς συγκροτήσεως τῶν διαλόγων, διὰ τῆς εἰρωνείας καὶ τῶν κωμικῶν σκηνῶν. Ἐξ ἀλλού δὲ μυστικισμὸς καὶ ὁ δραματισμός, ὅπως ἐκδηλώνονται εἰς τοὺς διαλόγους του, εἶναι ποιήσεως γνωρίσματα, καὶ ἡ ίδεα τοῦ ἀγαθοῦ ἑξισουμένη πρὸς τὸν θεὸν αὐτόν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προέρχηται ἀπὸ συλλογισμούς λογικούς ἀπλᾶς καὶ ψυχρούς. «Οχι δὲ λογικός, ἀλλ' δὲ ποιητής ἥτο Ικανὸς διὰ τοιςύτας θεωρίας, δὲ ποιητής καὶ φιλόσοφος συγχρόνως. Ἡ προσωπικότης δηλαδὴ ἑκείνη, ἡ ὅποια θὰ ἥτο δυνατόν νὰ ἐμπνέηται ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ ἀπὸ τὴν ζωήν, καὶ δι' ἐμβοθύνσεως εἰς τὰ τούτων θὰ ἥτο εἰς θέσιν νὰ δώσῃ εἰς τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῆς φιλοσοφικὴν μορφὴν ἀνωτέρας κοσμοθεωρίας.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ Θ. ΠΕΤΣΙΟΥ

Αύτοί είναι οι κυριότεροι λόγοι οι άναγκάσαντες τὸν Πλάτωνα νὰ γράψῃ τοὺς Σωκρατικοὺς λόγους. Εἰς τοὺς αὐτοὺς λόγους ὁφείλεται καὶ ἡ διαμόρφωσις τοῦ Διαλόγου καὶ ἀνάδειξις τούτου εἰς πρώτης τάξεως εἶδος λογοτεχνικόν, εἰς πεζὸν φιλοσοφικὸν δρᾶμα. Εἰς αὐτοὺς ὁφείλεται ἡ τελειότης ἑκείνη τοῦ Πλατωνικοῦ διαλόγου, ἡ ὅποια οὐδέποτε ἔκτοτε κατωρθώθη νὰ ἐπιτευχθῇ, ὅπως καὶ ἡ διηγηματικὴ καὶ περιγραφικὴ τέχνη τοῦ Ὁμήρου. Δεκτοῦ δὲ γενομένου ὅτι ὁ Πλάτων διεμόρφωσε τὸν Διάλογον κατὰ τρόπον ὡστε νὰ συνδυάζωνται καὶ ἐναρμονίζωνται τελείως ἐν αὐτῷ ἐπιστήμη καὶ ποίησις, οὐδεμίαν πλέον σπουδαιότητα καὶ σημασίαν ἔχει, τόσον τὸ ζήτημα τοῦ πρώτου γράψαντος εἰς διαλογικὴν μορφὴν, δσον καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀποδόσεως τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων.

Ο R. Hitzel (*Dialoq*) καὶ ἄλλοι, ἀποδίδουν τοὺς Σωκρατικοὺς διαλόγους εἰς τὴν ἀπὸ μνήμης γραφὴν τῶν λαβουσῶν χώραν συνομιλιῶν τοῦ Σωκράτους, εἰς «διατριβάς» καὶ «σχολάς» τούτου ἡ ἑκείνου. Καὶ ναὶ μὲν καὶ ἄλλοι μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους ἔγραψαν ταιαῦτα ὑπομνήματα, οὐδεὶς δύμως ἔξ αὐτῶν, διὰ τῶν Σωκρατικῶν λόγων ἐκαλλιέργησεν ίδιαίτερον εἶδος λόγου ὅπως ὁ Πλάτων, μολονότι καὶ οὗτος θέλει νὰ φαίνηται ὅτι ἀπομνημονεύει λόγους τοὺς διδασκάλου του, καὶ πολλαχοῦ, ὅπως εἰς τὸν «Παρμενίδην» κλπ., προσπαθεῖ νὰ παρουσιάσῃ τὴν γνησίαν προέλευσιν τοῦ θέματος ἐκ σωκρατικῆς συνομιλίας. Παρ’ ὅλας δύμως τὰς τοιαύτος προσπαθείας, ὅπως λ.χ. εἰς τοὺς διαλόγους «Θεαίτητον», «Παρμενίδην» κλπ. φαίνεται ὅτι ὁ Πλάτων σχεδιάζει, ὁ Πλάτων γράφει, σκηνωθετεῖ καὶ φιλοσοφεῖ. Ἡ φυσικότης τὴν ὁπείαν παρουσιάζουν οἱ Διάλογοί του καὶ ἡ ἐντύπωσις, τὴν προκαλοῦν ὡς νὰ ἀπέδιδον πράγματι λαβούσας χώραν συνομιλίας τοῦ Σωκράτους καὶ ιστορικὰ γεγονότα, προέρχονται ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν τέχνην καὶ τὴν ἀπαράμιλλον παραστατικότητα τοῦ Πλάτωνος.

Παρὰ ταῦτα δύμως είναι ἔκτος ἀμφιβολίας ὅτι ὁ Πλάτων εὔθυνς ἔξ ἀρχῆς σχεδιάζων «Σωκρατικοὺς λόγους», δὲν είχε συνείδησιν τοῦ διὰ τοῦτο ἐδημιούργει καὶ ἐφήρμοζε νέον εἶδος λόγου. Τοῦτο, διότι δὲν ἐπεζήτει νὰ ἐπενδύσῃ ἐπιστημονικάς ίδεας. Ἐλάμβανεν ἀπλῶς μίαν σκηνὴν ἐκ τῆς ζωῆς ὡς βάσιν, καὶ ταύτην ἐφρόντιζε νὰ διαμορφώνῃ εἰς τὸν διάλογον συμφώνως πρὸς τὴν ποιητικοφιλοσοφικὴν του ίδιοφυίαν καὶ ίκανότητα⁹. Οχι δὲ μόνον τὰ φιλοσοφικὰ περιεχόμενα καὶ αἱ δραματικαὶ σκηναὶ ἐλάμβανον οὕτω τελείαν ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως μορφὴν καὶ σύνθεσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀττικὴ γλῶσσα καὶ ἐκφραστικὴ ἐκαλλι-

εργοῦντο κατά τρόπον ἔφαμιλλον πρὸς τὴν ρητορικήν. Εἰς τὸν Πλάτωνα δὲν εύρισκομεν πλέον ἔξαρτησιν ἐκ τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου, ὅπως εἰς τὴν παλαιάν τραγῳδίαν, εἰς τὴν Κωμῳδίαν (Κρατίνος), ὅπως εἰς τὸν Θουκυδίδην. Ὁ Πλάτων βασιζόμενος εἰς τὴν Κωμῳδίαν, λαμβάνει ἐν οἰονδήποτε περιεχόμενον, ἢ καὶ μίαν ἐμπινευσθιν ἀπλῶς ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τῆς πραγματικότητος, καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτὸ διαπλάττει καὶ διαμορφώνει ἐλευθέρως μὲ τὴν ἀττικὴν διάλεκτον, ὅπως ἐγίνετο καὶ εἰς τὴν κωμῳδίαν, φό τοντες τῆς ὅποιας κυριαρχεῖ εἰς τοὺς Διαλόγους τῆς πρώτης περίσδου, ἐξ ὧν πάλιν ὑπόδειγμα σατυρικοῦ μᾶλλον διαλόγου ἀποτελεῖ ὁ «Πρωταγόρας». Ἀργότερον χωρὶς νὰ ἐκλείψῃ καὶ ἡ σάτυρα καὶ ἡ εἰρωνεία, ἔρχεται εἰς σαφεστέραν ἐκδηλωσιν ἡ δραματικὴ ἀπόχρωσις, τὴν ὅποιαν διακρίνομεν σταφῶς ἀπὸ τοῦ διαλόγου «Γοργίου». Μετά τὰ ταχείδια εἰς Σικελίαν κλπ. συνδυάζετο ἐν τῷ Πλατωνικῷ διαλόγῳ τὸ δραματικὸν πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν θεωρίαν, καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν περίσδον τῆς ζωῆς τοῦ φιλοσόφου ἔχασθενεῖ καὶ τὸ δραματικόν. Τώρα ἐπικρατεῖ πλέον ἡ ἐπιστημονικὴ θεωρία καὶ ὁ διάλογος τοιουτορόπως, δι’ οὓς λόγους καὶ ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν, χάνει ἀπὸ τὸ προηγούμενον κάλλες καὶ τὴν δύναμίν του. Παρ’ ὅλα ταῦτα ὅμως ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος καλλιεργεῖται καὶ ἀναπτύσσεται εἰς βαθὺν τέλειον. Οἱ ἀττικίζοντες τῶν χρόνων τῶν Ρωμαίων Αύτοκρατόρων, εἴτε Ρωμαῖοι, εἴτε "Ελληνες, τὸν Πλάτωνα εἶχον ως ὑπόδειγμα μετὰ τῶν ρητόρων ὑπ’ ὅψιν, καὶ ὅχι τὸν Ἀριστοφάνην ἢ τὸν Εύριπίδην.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ προσωπικότης τοῦ Σωκράτους ἔδωκε τὴν ἀφορμήν, καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ ποιητικοῦ ταλάντου τοῦ Πλάτωνος διεμορφώθη ὁ Πλατωνικὸς διάλογος. Αἱ Σωκρατικαὶ συνομιλίαι, ὁ χαρακτὴρ τοῦ Σωκράτους καὶ ἡ φιλοσοφία ἔδωκαν τὸ περιεχόμενον, ὅπερ διεπλάσθη καὶ διεμορφώθη διὰ τῆς τέχνης τῆς κωμῳδίας καὶ τοῦ δράματος, διὰ τῆς ποιήσεως, ἥτις ἀπετέλει τὸ ἔτερον κύριον γνώρισμα τῆς πνευματικῆς τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνος ἴδιοσυγκρασίας.

γ') Ἡ περαιτέρω διαμόρφωσις καὶ ἡ ἔξελιξις τοῦ διαλόγου.

Πότε ἡρχισε νὰ γράφῃ ὁ Πλάτων; Κατὰ τὸν Βιλαμόβιτς καὶ ἄλλους, ἥδη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους εἶχεν ἀρχίσει «π αὶ ζ ω ν» νὰ γράφῃ σατυρικούς διαλόγους, διὰ τῶν ὅποιων ἐσατύριζε τοὺς Σοφιστάς καὶ τοὺς δοκησισόφους ρεψωδούς. Οἱ διάλογοι: «Ἰων», «Πρωταγόρας», «Ἴππίας Ἑλλά-